

ZIEMIAŃSKIE BIOGRAFIE

Agnieszka Szykuła

ŻYCIE, DZIAŁALNOŚĆ I ZAINTERESOWANIA TERESY KICKIEJ W ŚWIELE JEJ TESTAMENTU I PAMIĘTNIKÓW SIOSTRZENICY NATALII

W miejscowości Udrycze należącej pod koniec XIX stulecia do Onufrego Kickiego, koniuszego wielkiego koronnego zachował się wzniesiony w latach 90. XIX wieku zespół pałacowo-parkowy. Usytuowany on jest w centralnej części miejscowości a w jego skład wchodzi: pałac, pozostające w ruinie oficyny boczne oraz kaplica. Najstarsza spośród wymienionych obiektów jest wzniesiona w XVII w. i obsługiwana wówczas przez arian kaplica.¹ Przypuszczalnie w XVIII stuleciu została ona zamieniona na katolicką i służyła jako dom modlitwy mieszkającym w pałacu właścicielom Udrycz.² Na początku XVIII w. właściciele miejscowości, Udryccy, wzniesli naprzeciw kaplicy pałac a obok zabudowania folwarczne. Budynki te po 1780 r. zostały przebudowane przez kolejnych właścicieli – Debolich, a następnie na początku XIX w. przez Józefę Szydłowską (1753-1833), która wniosła majątek Udrycze w posagu Onufremu Kickiemu (1750-1818). W 2. połowie XIX stulecia

pałac należał do Teresy, najstarszej córki Onufrego i Józefy Kickich, która po powrocie z Paryża zamieszkała w Udryczach.³

Do dyspozycji miała parterowy pałac, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, o dwóch nieznacznie wysuniętych względem korpusu alkierzach zwieńczonych attykami, z wejściem usytuowanym od strony południowej poprzedzonym czterema filarami zwieńczonymi attyką, i tarasem od strony północnej.⁴

Z treści pamiętników pisanych przez siostrzenicę właścicielki Udrycz, Natalię Kicką wynika, że była ona piękną, inteligentną, zaangażowaną w sprawy Rzeczypospolitej kobietą. Analiza treści pamiętników oraz literatury dotyczącej brata Teresy, Ludwika który był dowódcą Wojska Polskiego, umożliwiają odtworzenie jej dziejów. Uzupełnienie biografii Teresy Kickiej stanowi nieznany dotychczas inwentarz majątku sporządzony po jej śmierci, w Udryczach dnia

Pałac w Udryczach, fot. A. Szykuła 2008.

5 grudnia 1861 roku, uwzględniający księgozbiór, biżuterię oraz niewielki zbiór dzieł sztuki. Przyczynkiem do dziejów Teresy Kickiej są treści zawarte w literaturze dotyczącej dziejów miejscowości Udrycze.⁵

Na przełomie XVIII - XIX stulecia Właściciel Udrycz ojciec Teresy, Onufry Kicki, większość czasu spędzał w Warszawie, w stolicy Rzeczypospolitej pełnił on funkcję szambelana króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, komisarza komisji ekonomicznej jego królewskiej mości i marszałka Trybunału Koronnego. Zasiadał w Sejmie Wielkim podczas obrad nad Konstytucją 3 maja. Po upadku powstania kościuszkowskiego był jedną z dwóch osób, które towarzyszyły królowi na zesłaniu do Grodna.⁶

Kiccy dysponowali dużym majątkiem, byli w posiadaniu starostwa Ryki, które Onufry otrzymał od wojewody ruskiego, dysponowali dobrami Jaszczów i Mełgiew.⁷ Przed rokiem 1792 Onufry otrzymał od króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w podziękcie za okazaną pomoc także Belweder, który następnie został zakupiony przez wielkiego księcia Konstantego, brata Aleksandra I od jego prawnej właścicielki Teresy Kickiej za 100 000 złp.⁸ Na początku XIX wieku Kiccy kupili w Warszawie pałac Karasia, w którym podczas pobytu w stolicy mieszkała żona Onufrego oraz czwórka ich dzieci.⁹ Najstarsza z rodzeństwa była urodzona przed 1786 rokiem Teresa,

w roku 1786 urodziła się Ewa (zm. w 1824 r.).¹⁰ Przed rokiem 1791 na świat przyszła trzecia ich córka, Józefa, a dnia 12 IX 1791 roku urodził się jedyny syn Kickich Ludwik, późniejszy dowódca Wojska Polskiego.¹¹ Najstarsza z rodzeństwa Teresa, której przypadły w spadku Udrycze urodziła się przypuszczalnie w Rykach. Z treści pamiętników pisanych przez jej siostrzenicę, żonę Ludwika Kickiego Natalię, wynika, że była ona piękną, inteligentną, zaangażowaną w sprawy narodu kobietą.

Dzieciństwo i młodość Teresa Kicka spędziła w majątku rodzinnym Ryki.¹² Jak wspomina Natalia Kicka, Józefa z Szydłowskich [...] *czując ujemną stronę domowego wychowania, bez żadnego dodatku nianki i obcych języków [...] dbała mocno o wykształcenie umysłowe córek.*¹³ Podróżowała z nimi do Warszawy i innych miast, w 1794 roku odwiedziła wraz z dziećmi bratanica jej męża, lwowskiego biskupa Kajetana Ignacego Kickiego. Jak opisuje w swych pamiętnikach Natalia, Józefa Szydłowska wzięła również *Terese, najstarszą, już sławną z piękności.*¹⁴

W Rykach *schodził czas huczno i wesoło.* Okazją do wspólnego świętowania były uroczystości rodzinne, przyjęcia z okazji urodzin i imienin. W roku 1794 odbyły się uroczyste imieniny koniuszanki starszej Teresy. *Z rana dały harmaty odgłos powstania z łóżka, a to dla uwiadomienia publiczności o szczęśliwie przybyłej nocy wygodnej [...] po czym zebrana familia niosła swe ży-*

Pałac w Udryczach, fot. A. Szykuła 2008.

*czenia [...] i pamięci zostawiła zadatki w licznych darach. Gdy dalsza pora nadchodziła, udała się JW. Koniuszanka z rodzicami i całą rodziną na nabożeństwo podczas którego gęste Msze święte i kościół w światło ubrany okazywał wspaniałe przyjęcie solenizantki. Nareszcie przy rzęśistym ogniu z harmat Te Deum lauda mus śpiewano i celebrant dał do pocałowania patenę. Następnie [...] włościanie ukazywali swoje ukontentowanie [...] ku porze obiadowej liczne sąsiedztwo zbierało się na wyścigi, [...] jak mrok zapadł, ogłosiły harmaty iluminację z powietrznym ogniem, który to ogień okrywał cały wspaniały ogród oraz gorejącą zdobnie cyfrę solenizantki. [...] Jednym słowem wiele prochu spalono ma cześć mojej ciotki w dzień jej imienin.*¹⁵

Część z rodzeństwa Kickich wchodziła już wówczas w okres dorosłości. Najstarsza siostra Teresy, Ewa w 1808 roku wyszła za mąż za Antoniego Pawła hr. Sułkowskiego (1785-1836) i wraz z córkami zamieszkała w majątku męża w Hołowczycach. Z cierpliwością dopatrywała obowiązków rodzinnych podczas pobytu męża w Grodnie.¹⁶ Trzecia z sióstr, Józefa przed 1808 rokiem wyszła za mąż za Piotra Bispinga. Ludwik Kicki, żonaty po raz pierwszy z Zofią Matuszewiczówną (1802-1822), z którą miał dwie córki, a następnie ze swoją siostrzenicą, Natalią Kicką (ur. 1808 zm. 4 IV 1888 r.) z którą miał córkę Ludwikę Marianę Helenę (ur. 8 XII 1831 r. – zm. 1853 r.),

w 1807 r. i wstąpił do 1. pułku piechoty. Szybko zyskał przychylność oraz uznanie księcia Józefa Poniatowskiego, który zaproponował mu sprawowanie funkcji adiunkta.¹⁷

Z treści pamiętników Natalii Kickiej wynika, że jej ciotka, Teresa przed 1813 rokiem zamieszkała wraz z matką w Warszawie, zajmowała się jednocześnie mieszkającymi z nią córkami swej siostry Ewy, wspomnianą Natalią oraz starszą o kilka lat Rozalią. Przyjmowała w pałacu Karasia gości, organizowała spotkania towarzyskie i wieczory muzyczne na których *Chopin lub Soliva akompaniował*.¹⁸ Jak wspomina autorka pamiętników, *Ciotka Teresa była ongi niepospolitej piękności, do której okraszenia Bóg dodał bystry dowcip i płomienistą imaginację. Roku 1813 przez kancelarza Hardengerga król pruski po owdowieniu oświadczył się o jej rękę, lecz naturalnie ofiarowane morganatyczne małżeństwo razem z królem pruskim ze wstrętem od siebie odrzuciła*.¹⁹ Z dalszej treści pamiętników wynika, że w Teresie kochał się Józef Lipiński, działacz oświatowy, pedagog i pisarz kuzyn Tymoteusza, a Jan Ursyn Niemcewicz, podczas jednego z pobytów u Kickich napisał na cześć Teresy – która – jak wspomina w wierszu *spóźniła się z obiadem* napisał bajkę zatytułowaną „Pani Guzdralska”.²⁰

W publikacjach dotyczących dziejów miejscowości Udrycze zachowały się wzmianki, że w kaplicy w tej

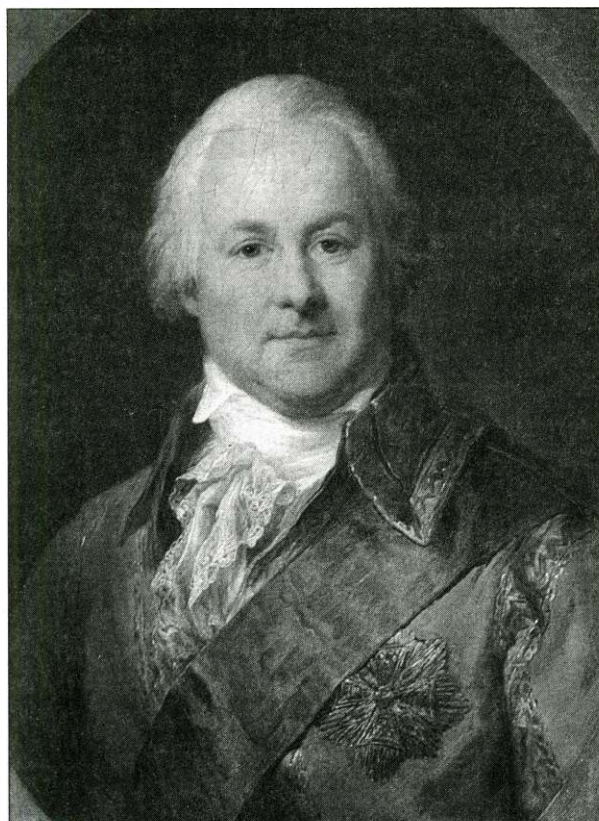

Kaplica tzw. Ariańska w Udryczach, fot. A. Szykuła 2008.

miejsowości, przed 1812 rokiem Teresa Kicka modliła się o zdrowie i ratunek dla księcia Józefa Poniatowskiego. Mówi się nawet o tym, że zachował się dąb pod którym narzeczeni spotykali się w Udryczach.²¹ Większość czasu spędzała jednak w Warszawie, angażując się od lat 20. w życie polityczne kraju. Pozostawała w bliskich kontaktach z rodem Czartoryskich i Zamojskich. Przyjaciółką Teresy Kickiej i jej siostry Ewy Sułkowskiej była Rozalia Rzewuska.²² W Pałacu Błękitnym spotykała się z Zofią z Czartoryskich Zamojską i Izabelą Sobolewską.²³ W odwiedzinach u Teresy Kickiej bywał nauczyciel Czartoryskich, Jan Zygmunt Skrzynecki – generał i wódz naczelny w powstaniu listopadowym.²⁴

Jak zanotowała Natalia Kicka, czas powstania listopadowego był dla nich okresem jeszcze większego zaangażowania w sprawy narodu. Teresa, a wraz z nią Natalia i Rozalia brały udział w życiu politycznym.²⁵ Dnia 12 marca 1829 roku uczestniczyły w pogrzebie wojewody, prezesa Sądu Sejmowego Królestwa Kongresowego, pisarza wielkiego koronnego

Piotra Bielińskiego,²⁶ a 18 grudnia 1830 roku przysłuchiwały się pierwszej Sesji sejmowej zwołanej przez rząd tymczasowy, na której uchwalono, że powstanie listopadowe ma charakter narodowy.²⁷ Jak wielokrotnie wspomina Natalia w pamiętnikach, *Różia i Teresa nadal podejmowały ludzi, były prawdziwymi patriotkami. Ile mogły, pomagały i angażowały się.*²⁸ Sytuacja mieszkaniowa pań Kickich zmieniła się w maju 1831 roku. Na początku tego miesiąca w pałacu w którym mieszkaly tzw. „za żelazną bramą” został urządzony szpital dla rannych żołnierzy powstania listopadowego.²⁹ Kobiety przez kilka miesięcy miały do dyspozycji jedno pomieszczenie w pałacu, ale często jeńców rannych dolatywał zza ściany ze szpitala.³⁰ Mimo trudnej sytuacji angażowały się w sprawy narodu. W sierpniu 1831 roku za radą bywał u nich generał Jan Krukowiecki.³¹ Cztery miesiące później, wskutek pogarszającej się sytuacji w Warszawie, zostały zmuszone do przeprowadzki i przeniosły się do przyjaciółki rodziny Pani Oeschnerowej, konsultantki austriackiej.³² Po kilku dniach warszawska Wola została zdobyta, pałac Krasińskiego został zdemolo-

Onufry Kicki

wany, a niemal całe wyposażenie wyrzucone bezpośrednio na ulicę. Kickie musiały się przenieść ze swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania, *pomagała im w pomieszkaniu Anna Czartoryska*.³³

Tego też roku Teresa Kicka odbyła podróż do Rydzyny, gdzie wraz księdzem Antonim Sułkowskim, Henrykiem Potocki i księżniczką Taidą uczestniczyła w chrzcie córki Natalii, Antoniny, Ludwika Teresy Heleny Marii, córki Ludwika Kickiego i Natalii z Bispinów.³⁴

Wówczas też miały miejsce ważne wydarzenia rodzinne. Podczas powrotu z Modlina, pod Nowym Dworem postyilon wyrzucił pojazd, którym jechał Ludwik Kicki z Władysławem Zamoyskim. Ludwik wypadając złamał nogę, sprowadzono go do Warszawy, a opiekowała się nim wówczas Natalia i Teresa.³⁵ Podczas pobytu w Warszawie Ludwik oświadczył się swojej siostrzenicy i uzyskał zgodę na jej poślubienie. Skromna uroczystość weselna Ludwika i Natalii miała miejsce 27 I 1831 roku.³⁶

Ludwik Kicki zmarł 26 maja 1831 roku w bitwie pod Ostrołęką, dwa lata później zmarła Józefa Szydłowska.³⁷

Teresa, wraz ze swoimi siostrzenicami mieszkała nadal w Warszawie i prowadziła w miarę ustabilizo-

wany tryb życia. Na przełomie 1834 i 1835 roku był u nich z wykładami poeta i myśliciel Kazimierz Brodziński. Jak wspomina Natalia, *ciotka moja Teresa wzór wspaniałej dam zeszłego wieku z niezrównanym wdziękiem czyniła honory salonu; wielka piękność, która jej za młodu ściągała powszechnie holdy, zupełnie była okwitła, lecz dowcip i fantazja młodzieńcza pozostały*. Piśsze dalej, że *jeden ze znajomych, pan August Krasiński, nie lubił ją [Teresy Kickiej, przyp. aut.] i nazywał „osiemdziesiątą przyczyną”, bo siostrzym moim i mnie często dokuczała*.³⁸ Walerian Krasiński był natomiast oczarowany wdziękiem Teresy, jak pisała Natalia, *kobiety absolutnego charakteru, wspaniałej postawy wieku, która była urody za młodu i rozumu potem wielkiego*.³⁹ U panien Kickich był również kolekcjoner dzieł sztuki, bibliofil, mecenas Konstanty Świdziński.⁴⁰ Ostatnia z zapisków w pamiętnikach Natalii, dotycząca Teresy Kickiej pochodzi z 1852 roku, wówczas autorka pamiętników przebywała z ciotką w Paryżu, gdzie pomagał im przyjaciel Onufrego Kickiego, ogrodnik Jamin.⁴¹ Teresa była już wówczas kobietą starganą życiem, Natalia wspomina, że *każde zdanie gwałtownie narzucać nawykła*.⁴²

Kolejna informacja o Teresie została odnaleziona w Aktach Notariusza Walerego Głowackiego ze Szczepreszyna. Jest to inwentarz majątku Teresy z czasów kiedy przebywała już w Udryczach na Zamojszczyźnie.

Inwentarz zawiera cztery tytuły w których zostały opisane nieruchomości, srebra, *przedmioty galanteryjne i drobiazgi*, książki oraz garderoba i bielizna. Od oddzielnego akapitu został sporządzony tzw. *Bilans Masy*, czyli wykaz zobowiązań i życzeń finansowych Teresy Kickiej dla osób prywatnych i instytucji, min. dla Instytutu Moralnie zaniedbanych dzieci.⁴³

Z wykazu nieruchomości dowiadujemy się, że Teresa hrabianka Kicka oprócz Udrycz była w posiadaniu miejscowości Wisłowiec i Dębowiec.

Niewielki był stan jej majątku, ale w porównaniu z inwentarzami innych mieszkańek Zamojszczyzny wyróżniał się pod względem ilości i różnorodności posiadanej biżuterii, przedmiotów pisarskich, dewocjonaliów i biblioteki. Przeważająco część przedmiotów została przywieziona do Udrycz z Warszawy lub Paryża, w którym Kicka przebywała w latach pięćdziesiątych.

Skromnie przedstawiała się garderoba Kickiej. Była to w przeważającej części bielizna: pończochy, kaftaniki, stare czepek, koszule *lenowe* oraz pościel a także mate-

riały – np. czarny tybet czy zielone sukno.⁴⁴ Do garderoby można zaliczyć: *torebkę safianową w stalowej oprawie z łańcuszkiem, torebkę podróżną z mosiężną oprawą, torbę podróżną włóczękową robotą z pasem* oraz *tornister z włosienicy z pasem irchanowym* oraz stary platerowany lichtarz.⁴⁵ Z niewyjaśnionych powodów w inwentarzu brak wyposażenia pałacu w Udryczach, wiadomo jedynie, że w pokojach znajdował się kufer podróżny, pudło drewniane pokryte ceratą oraz naczynia stołowe: filiżanki, łyżki złote i srebrne, popielniczka, *noż i dwa widelce stare* oraz *dwa talerze z blachy angielskiej*.

Imponująco przedstawiał się natomiast zbiór biżuterii i przedmiotów kultu. W inwentarzu czytamy, że Teresa posiadała w swoich zbiorach: *pudełeczka pali-sandrowe do zapalek posłacane, koronkę bursztynową, spinki z ptaszkami i trzy szpinki kościane* oraz pierścionek i obrączki. O religijności Kickiej świadczy wspomniany w spisie jej majątku: *rozaniec kakaowy z krzyżykiem metalowym, rozaniec cisowy z takimże krzyżykiem, koronkę białą większą z krzyżem i dwoma medalami metalowymi, koronkę białą mniejszą z agrafką herbową czterema relikwiarzykami i ośmnastoma medalikami metalowymi, takąż koronkę kokową maleńką z krzyżykiem, koronkę kościaną białą z takimże krzyżykiem, czarną paciorkową z metalowym krzyżykiem oraz krucyfiks wyślacany ze wszystkim Chrystusa ze słonianej kości*. Do dewocjonaliów zaliczymy również *krzyżyk szklany w relikwiarzyku w pudełeczku*,

Jak wynika z wykazu drobiazgow, Kicka zajmowała się pracami ręcznymi. W jej inwentarzu zostały wymienione: *sześć oprawek kościanych do szydełek i dwa takżeż szydełka, poduszeczka stalowa do szpilek, dwie pary nożyczek, szydełka stalowe i igliczki, waleczek agatowy do robót damskich, naparstki*. Warte wymienienia są również: *poduszeczka z igłami i 2 papierków igieł, czterdzieści pięć kłębuszków rozmaitych nici* oraz *torebka skórzana ze stalowym zameczkiem z siedmioma igliczkami i dwoma papierkami igieł tudzież trzema drutami*.

Z dalszej lektury inwentarza wynika, że Teresa Kicka często zajmowała się epistolografią. Na jej biurku znajdowały się takie oto przyrządy do pisania listów: *czternaście opraw do piór stalowych wraz z piórami, dwa rajsfedery do ołówek, dwa nożyki do rozrzynania książek w oprawie szylkretowej i takiż nożyk drewniany, 24 rozmaitych ołówek, gummy do wycierania ołówka w drewnianych oprawach tudzież kawalek kleju, przechowywane w szkatułeczce papierowej z zameczkiem stalowym i wyciskami złotonemi*.⁴⁶ Do pisania Kickiej służył atrament niebieski przechowywany we flaszecz-

ce, hrabianka zaopatrzona była w paczkę papieru listowego i zwyczajnego, oraz sześć rozmaitych tek przeznaczonych na papier, wosk i *dwie pieczętki z których jedna z cyfrą druga zaś herbową, przechowywane w drewnianym pudełku*, a służące do przypieczętowania korespondencji.⁴⁷ Z innych drobiazgow Kicka posiadała: *szczyryk stary, skrobaczkę i dwa pilniczki, cyrkiel i trzy grafiony, okulary w oprawie naysilberowej i jedenaście szkieł rozmaitych, dzwonek mosiężny* oraz *trzy pularesy na pieniądze*.⁴⁸

O zainteresowaniach Kickiej możemy się dowiedzieć z wykazu książek przechowywanych w Udryczach. Jest to ok. 18. publikacji, w przeważającej części francuskojęzycznych. Sądząc po tytułach są to modne w XIX stuleciu powieści kobiece. Wśród książek znalazł się również słownik polsko-francuski i francusko-polski, jeden tom „Domowego lekarza i domowej apteki” Raspaila oraz *książka do nabożeństwa pisana*.⁴⁹

Do dzieł sztuki zaliczymy: *Obraz Chrystusa, Obraz matki Boskiej, trzy rycinki, miniaturę księcia Poniatowskiego, miniaturę Kickiego*, oraz *16 sztuk miniatur mniejszych*.⁵⁰

Teresa Kicka zmarła 5 grudnia 1861 roku w Udryczach. Z Akta Stanu Cywilnego parafii w Starym Zamościu, do której należały w 1862 roku Udrycze, wynika, że Kicka została pochowana na cmentarzu parafialnym, ale nagrobek jej nie zachował się.⁵¹ Brak jest informacji na temat majątku Teresy Kickiej.

Pałac należący w XIX wieku do Kickich jest wpisany do rejestru zabytków, obecnie mieści się w nim szkoła podstawowa. Podobnie jak oficyny boczne i kaplica jest przeznaczony do remontu.

Przypisy:

¹ Por. A. Kossowski, *Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII w.*, Lublin 1933; J. Bogdanowski, *Lamus w Udryczach*, „Ziemia”, R. I, 1956, nr 2, s. 10-11.

² Por. P. Kondraciuk, *Szlacheckie fundacje sztuki sakralnej dla kościołów i kaplic w ordynacji Zamojskiej w XVIII wieku* [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie*, Materiały II sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamojskich w Kozłówce, 22-24 maja 2002, Kozłówka 2003, ss. 197-211; A. Szykuła, *Kilka uwag o wyposażeniu kaplic z terenu Zamojszczyzny*, „Zamojski Kwartalnik Kulturalny” nr 1/2009 (w druku).

³ J. Niedźwiedz, *Leksykon historyczny miejscowości dawnego województwa zamojskiego*, Lublin 2003, s. 558-560.

⁴ *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce*, red. Hanna Krzyżanowska, *Województwo zamojskie*, Warszawa 1991, s. 80.

- ⁵ J. Gaździnski, *Monografia wsi Udrycz powiatu zamojskiego*, Zamość 1929, s. 24
- ⁶ *Senatorowie i posłowie Sejmu Wielkiego*, oprac. J. Kowceki, Warszawa 1991, s. 87 i 100.
- ⁷ Por. N. Kicka, *Źaszczów pod względem archeologicznym. Zamczysko, Horodyszczce i Zalnik*, Warszawa 1882; *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, T. X. *Województwo Warszawskie, Zeszyt 21, Powiat Rycki*, Red. I. Galicka, H. Sygietyńska, oprac. I. Galicka, H. Sygietyńska, D. Kaczmarzyk, Warszawa 1967, s. 18-20.
- ⁸ N. Kicka, *Pamiętniki*, wstęp i przypisy J. Dutkiewicz, Warszawa 1972, s. 80.
- ⁹ A. Szykuła, *Kicka i Poniatowski w Udryczach*, „Spotkania z Zabytkami”, nr 11, 2008, s. 36-37.
- ¹⁰ N. Kicka, *Pamiętniki...*, s. 634.
- ¹¹ Por. J. Dziewirski, *Generał Ludwik Kicki-bohater nie tylko Ostrołęki*, Ostrołęka 1998.
- ¹² Tamże, s. 79.
- ¹³ Tamże, s.89.
- ¹⁴ Tamże, s.87.
- ¹⁵ Tamże, s. 89.
- ¹⁶ Tamże, s. 30
- ¹⁷ Por. J. Dziewirski, *Generał Ludwik Kicki-bohater...*, pasim.
- ¹⁸ Tamże, s. 144.
- ¹⁹ Tamże, s. 142.
- ²⁰ Tamże, s. 145 i 147.
- ²¹ A. Szykuła, *Kicka i Poniatowski w Udryczach*, „Spotkania z Zabytkami”, nr 11, 2008, s. 36-37; M. Pieszko, *Przewodnik po Zamościu i okolicy*, Zamość 1934, s. 85.
- ²² N. Kicka, *Pamiętniki*, s. 504; por. H. Widacka, *Album Zamojskich*, „rocznik Historii Sztuki”, T. XVIII, 1990, s. 102 i 104.
- ²³ Tamże, s. 195. B. Sawa, *Zofia z Czartoryskich Zamojska cz. 6, Patronka ubogich*, „Zamojski Kwartalnik Kulturalny”, nr 1/2009, (w druku).
- ²⁴ Tamże, s. 9
- ²⁵ Tamże, s. 253.
- ²⁶ Tamże, s. 124.
- ²⁷ Tamże, s. 239.
- ²⁸ Tamże, s. 300.
- ²⁹ Tamże, s. 28.
- ³⁰ Tamże, s. 302.
- ³¹ Tamże, s. 314.
- ³² Tamże, s. 321.
- ³³ Tamże, s. 325.
- ³⁴ *Teki Dworzaczka, Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV-XX wieku*, Biblioteka Kórnicka PAN, Metrykalia > Katolickie >

Część 7, nr 48529; dostępne na stronie internetowej biblioteki kórnickiej /teki.bkpan.poznan.pl/.

- ³⁵ Tamże, s. 353.
- ³⁶ Tamże.
- ³⁷ Tamże, s. 385.
- ³⁸ Tamże, s. 393.
- ³⁹ Tamże, s. 149.
- ⁴⁰ Tamże, s. 381-382.
- ⁴¹ Tamże, s. 502.
- ⁴² Tamże, s. 436.
- ⁴³ Zamość, Archiwum Państwowe w Zamościu (dalej APZ), Akta notariusza Walerego Głowackiego w Szczecbrzeszynie, 1862 r., sygn. 14, nr 167, Inwentarz majątku po Teresie Kickiej, brak paginacji.(patrz Aneks); por. B. Sawa, *Zofia z Czartoryskich Zamojska cz. 6, Patronka ...*,
- ⁴⁴ Tamże, tybet: oryginalna delikatna wełna używana w strojach regionalnych lub ciężka tkanina wełniana o splocie skośnym noszona jako odzież wierzchnia, M. Michałowska, *Słownik terminologiczny włókiennictwa*, Warszawa 1995, s. 128.
- ⁴⁵ Tamże.
- ⁴⁶ Tamże, szylkret: masa rogowa okrywająca tarczę grzbietową żółwia morskiego, *Słownik Terminologiczny Sztuk Pięknych*, red. K. Kubalska- Sulikiewicz, M. Bielska-Lach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 2005, s. 405; rajsfeder: grafion, kreślnik (do tuszu), W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1967. s. 429.
- ⁴⁷ Tamże.
- ⁴⁸ Tamże.
- ⁴⁹ Tamże.
- ⁵⁰ Tamże.
- ⁵¹ Por. D. Kawałko, *Cmentarze województwa Zamojskiego*, Zamość 1994, s. 198.
- ⁵² Dokument został sporządzony na 18 stronach formatu A4. Pominęłam początkowe i końcowe formuły grzecznościowe oraz podpisy notariusza i trzech świadków, a także wycenę przedmiotów zapisaną na marginesie każdej strony liczbami arabskimi oraz podliczenia ceny tych przedmiotów u dołu każdej strony. Nagłówki, ich tytuły i numery zostały usytuowane i podkreślone tak jak w oryginale.

Aneks

Inwentarz majątku po Teresie Kickiej

1. Zamość, Archiwum Państwowe w Zamościu, Akta notariusza Walerego Głowackiego w Szczecbrzeszynie, 1862 r., sygn. 14, nr 167. (fragmenty) Inwen-

tarz sporządzony w Udryczach, we dworze, dnia 31 lipca/12 sierpnia 1862 r..⁵²

Tytuł I

Nieruchomości

Niegdy Teresa Hrabianka Kicka ma ustalonym hipotecznie na swoje imię tytuł własności dóbr Udrycze w okręgu Zamojskim, Guberni lubelskiej położnych z wsiami zasobnymi Udrycze Dębowice i Wisłowiec około dwunastu włók powierzchni obejmujących, których szacunek według wykazu hipotecznego wynosi Rubli srebrem dziewięćdziesiąt jeden tysięcy trzysta pięćdziesiąt

Tytuł II

Srebro kosztowności przedmioty galanteryjne i drobiazgi

Łyżka srebrna niewiadomej próby ważąca piętnaście złotników oszacowana rubli dwa kopiejek dwadzieścia pięć

Skala srebrna z miarami różnych krajów niewiadomej próby ważąca złotników dwadzieścia oszacowana rubli cztery kopiejek dwadzieścia

Pudełeczka palisandrowe do zapalek pozłacane oszacowane kopiejek siedemdziesiąt pięć

Rozaniec kakaowy z krzyżykiem metalowym oszacowany kopiejek pięćdziesiąt

Rozaniec cisowy z takimże krzyżykiem kopiejek pięćdziesiąt

Koronka bursztynowa oszacowana kopiejek piętnaście

Koronka biała większa z krzyżem i dwoma medalami metalowymi rubel jeden

Koronka biała mniejsza z agrafką herbową czterema relikwiarzykami i ośmnastoma medalikami metalowymi tudzież pierścieniem rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt

Koronka z Massy siwej z ośmioma medalikami mosiężnymi kopiejek dwadzieścia pięć

Koronka kokowa z sześcioma medalikami mosiężnymi kopiejek dwadzieścia pięć

Takaż koronka mała z krzyżykiem metalowym kopiejek dziesięć

Koronka kościana biała z takimże krzyżykiem kopiejek siedemdziesiąt pięć

Koronka czarna paciorkowa z metalowym krzyżykiem

Krucyfiks wyślacany ze wszystkim Chrystusa ze słonianej kości – rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt

Poduszczyk stalowa do szpilek – kopiejek dwadzieścia

Dwie pary nożyczek małych kopiejek trzydzieści

Obrączki – kopiejek dziesięć

Sześć oprawek kościanych do szydełek i dwa także szydełka – kopiejek czterdzieści pięć

Trzy szydełek stalowych i dwie igliczki – kopiejek trzydzieści

Kalec kościany i także zwijadełko – kopiejek dziesięć

Wałeczek agatowy do robót damskich – kopiejek trzydzieści

Dwie spinki z ptaszkami i trzy spinki kościane – kopiejek dziesięć

Dwa napastrki żelazne – kopiejek pięć

Krzyżyk szklany w relikwiarzu w pudełeczku rubel jeden

Czternaście opraw do piór stalowych wraz z piórami rubel jeden

Dwa rajsfedery do ołówków – kopiejek piętnaście

Dwa nożyki do rozrywania książek w oprawie szylkretowej i także nożyk drewniany – kopiejek trzydzieści

Dwadzieścia cztery rozmaitych ołówków i cztery fişorki – kopiejek czterdzieści

Gummy do wycierania ołówka w drewnianych oprawach – sztuk dwie tudzież kawałek kleju kopiejek czternaście

Scyzoryk stary, skrobaczka i dwa pilniczki – kopiejek trzydzieści

Miara kościana w mosiężnej oprawie – kopiejek pięćdziesiąt

Jedynaście pudełek piór stalowych i pudełko z pieczętami klejowymi – rubel jeden

Cyrkiel i trzy grafiony – kopiejek pięćdziesiąt

Okulary w oprawie naysilberowej i jedenaście szkieł rozmaitych – kopiejek trzydzieści

Poduszczyk z igłami i 2 papierków igieł – kopiejek dwadzieścia

Cztery słoiczki kitu do zębów – kopiejek dwadzieście

Fłaszeczka atramentu niebieskiego – kopiejek pięć

Dzwonek mosiężny – kopiejek trzydzieści

Lichtarz platerowany stary – kopiejek dwadzieścia pięć

Trzy pularesy na pieniądze – kopiejek pięćdziesiąt

Torebka safianowa w stalowej oprawie z łańcuszkiem – kopiejek sześćdziesiąt

Szkatuleczka aksamitna w stalowej oprawie – kopiejek siedemdziesiąt pięć

Szkatuleczka drewniana czarno malowana – kopiejek trzydzieści

Szkatuleczka papierowa na materiały piśmienne z zameczkiem stalowym i wyciskami złożonymi – kopiejek dwadzieścia pięć
Torebka skórzana ze stalowym zameczkiem z siedmioma igliczkami i dwoma papierkami igieł tudzież trzema drutami – kopiejek czterdzieści
Przyrząd gutaperkowy do dawania lewatyw wraz z pudełkiem – rubel jeden
Pudełko papierane okrągłe z robotkami wicianymi – kopiejek dwadzieścia pięć
Dwie pieczętki z których jedna z cyfrą druga zaś herbowa w drewnianym pudełku – kopiejek pięćdziesiąt
Czterdzieści pięć kłębuszków rozmaitych nici – kopiejek czterdzieści
Dwa talerze z blachy angielskiej – kopiejek czterdzieści pięć
Filizanka fajansowa ze spodkiem i takąż popielniczka – kopiejek dwadzieści
Nóż i dwa widelce stare – kopiejek piętnaście
Dwie roboty szydełkowe i motek czarnej włóczki – kopiejek pięć
Torebka podróżna z mosiężną oprawą – rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt
Torba podróżna włóczkową robotą z pasem – rubel jeden
Okulary stare i gąbka – kopiejek dziesięć
Tornister z włosienicy z pasem irchanowym – rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt
Krażek wosku - kopiejka jedna
Obraz Chrystusa – Obraz matki Boskiej trzy rycinki, miniatura księcia Poniatowskiego, miniatura Kickiego i szkło okrągłe do miniatury Rubli trzy
Szesnaście sztuk miniatur mniejszych – Rubli pięć
Paczka papieru listowego i zwyczajnego kopiejek dziewięćdziesiąt
Sześć rozmaitych tek na papiery – rubel jeden
Kufel podróżny drewniany płótnem wyklejany – rubel jeden
Pudło drewniane poryte ceratą – rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt

Tytuł III

Książki

Rekneil bildungences Luon 1835 – kopiejek piętnaście
Słownik polsko-francuski tomów wydanie berlińskie – rubli dwa
Meditations sur les Mysteres de la Toi Paris 1846 tom trzeci – kopiejek pięćdziesiąt
Słownik francusko-polski - wydanie berlińskie – rubel jeden

Questionis de Religion par Bragile tom pierwszy – kopiejek pięćdziesiąt
Le cuisuier Royal-Paris 1825 – kopiejek dwadzieścia
Instructions et Prières chretiennes par M. Ch. xxx – kopiejek piętnaście
Catehisme de la Vie Interieuer Prolier –kopiejek piętnaście
La livre du sacrifice Čternel par Manfried – kopiejek trzydzieści
Le combat spirituel par Brignon – kopiejek dziesięć
Manuel de Pičtč – An mans 1841 – kopiejek trzydzieści
Formulajre de Prieres chrčtienes – Lille - 1835 – kopiejek trzydzieści
Le mois Eucharistique par Aubert 1846 – kopiejek piętnaście
Le Bonheuer a la table sainte – Dijon 1849 – kopiejek trzydzieści
Cour Elčmetaire de Religion par Braque 1845 kopiejek piętnaście
Domowy lekarz i domowa apteka Raspaila –kopiejek piętnaście
Visites aus saint sacament Liguoiry – Paris – kopiejek piętnaście
Książka do nabożeństwa pisana – kopiejek dziesięć
Pulares do konotetek stary kopiejek pięć

Tytuł IV

Garderoba i bielizna

Mantyle beżowa stara – kopiejek trzydzieści
Chustka wełniana popielata – Rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt
Tybetu czarnego łokci siedm i ćwierć- rubli siedm kopiejek dwadzieścia pięć
Sukna zielonego starego łokci trzy kopiejek trzydzieści
Koszul lenowych starych dziewięć Rubli sześć
Prześcieradeł połociennych dwa – kopiejek siedemdziesiąt pięć
Serwet różnego gatunku dwadzieścia sześć rubel jeden kopiejek pięćdziesiąt
Ponczoch par sześć starych – kopiejek piętnaście
Chustek cztery starych kopiejek czterdzieści
Kaftanik nocny dymkowy stary kopiejek dziesięć
Cztery pasy brzuchowe bawełniane kopiejek sześćdziesiąt
Pięć starych czepków dwie szlarki dwa kołnierzyki kilka łokci tiulu wążkiego – kopiejek dziesięć
Cztery przepaski płócienne z tasiemkami kopiejek pięć